

Радість і сум в одне переплелися

До 182-ї річниці від дня народження С. Руданського

О. А. ЮРЧИШИНА,
головний бібліотекар ВНМУ ім. М. І. Пирогова

Степан Васильович Руданський народився 6 січня 1834 року (за новим стилем) у селі Хомутиці Вінницького повіту Подільської губернії, нині Калинівського району на Вінниччині, у родині священика. 1861 року закінчує Петербурзьку медико-хірургічну академію зі званням доктора медицини, додатково складає іспит на повітового лікаря і просить призначення на Південь, оскільки хворіє на сухоти і за станом здоров'я не може працювати в інших кліматичних умовах. Незабаром із медичного департаменту Міністерства внутрішніх справ надійшло повідомлення про призначення Степана Руданського на посаду міського лікаря Ялти.

С. Руданський був ініціатором створення фельдшерських пунктів (з 1865), зародження санаторної справи на Південному березі (1864), першої медичної бібліотеки на Південнобережжі (1865). У 1865 р. лікар обладнав метеорологічний пункт і став першим метеорологом Ялти. У жовтні 1869 р. Степан Руданський за розвиток земської медицини був нагороджений орденом Станіслава III ступеня та годинником фірми “Павел Буре”. Художник Віктор Ковальов писав про нього: “Занедужає, бувало, бідний чоловік, зараз до лікаря Руданського. Цей pomoже і грошей не візьме. Бувало й так, що бідному чоловікові нема де жити, щоб лічитися; Руданський дає свою хату, лічить, годує чим Бог послав, і не жде ніякої заплати”. Багато часу віддавав громадській діяльності. Став почесним громадянином Ялти, у 1867 р. його обрали почесним мировим суддею Сімферопольсько-Ялтинської і Керченської округи. Коли влітку 1872 року в місті спалахнула епідемія холери, Руданський вжив рішучих заходів для організації протиепідемічного режиму, але й сам захворів. Загострилася хвороба туберкульозу легень, тож полишив світ завчасно – 3 травня 1873 р. (за новим стилем) у брата Григорія на руках.

1981 року в Калинівському районі започаткували обласне свято сатири і гумору імені Степана Руданського, 2009 року свято набуло статусу Всеукраїнського і відбувається щорічно. Ось і цього року 16–17 січня на батьківщині поета й лікаря святкували 182-гу річницю від дня його народження.

Традиційно свято розпочалося на батьківщині Степана Руданського у селі Хомутиці. Знаменною подією для села стало відкриття меморіальної дошки засновниці й колишньому директору музею Степана Руданського Юлії Всеволодівні Грош. Гості відвідали музей Степана Руданського, поклали квіти до його пам'ятника та на могили його батьків. Наступного дня гостей зустрічала Калинівка. Визначною подією 2016 року стало перейменування площі Леніна на Степана Руданського. Багато зусиль до цього доклав правнучатий племінник Степана Руданського, військовий лікар із Житомира Олексій Васильович Боржковський.

На свято запросили військовослужбовців із Національної гвардії України та бійців АТО. Вислів – “Сміємось і не здаємось” – став лейтмотивом свята.

Лауреатом Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Степана Руданського за 2015 рік став Олексій Михайлович Бойко, поет-гуморист із с. Пиків Калинівського району, дипломантами – авторський колектив видання “І я знов живий світ оглядую...” (Київ, 2014). До складу авторів увійшли генеральний директор Національної наукової медичної бібліотеки України Раїса Іванівна Павленко, кандидат медичних наук Юрій Григорович Віленський, учений секретар ННМБУ Олена Миколаївна Кірішева, головний бібліотекар наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова Ольга Анатоліївна Юрчишина.

Сумно, що для широкого загалу Степан Руданський відомий лише як поет-гуморист

і маловідомий або ж взагалі невідомий як талановитий лікар, фольклорист, етнограф, перекладач, драматург, громадський діяч, художник, краєзнавець, фундатор системи охорони здоров'я, предтеча соціальної медицини Південного берега Криму.

Ще 1923 року академік Агатангел Кримський писав: “П'ятдесят літ зминуло, відколи помер Руданський (1873), і перед Усеукраїнською Академією Наук стоїть невідкладна повинність – дати нарешті академічне видання всіх його писань. Разом з тим треба було б якось докладніше в'яснити й його життєпис, ще й досі дуже-дуже неосвітлений”.

Академічного видання творів Степана Руданського не маємо й досі. Низка його творів невідомі пересічному читачеві, бо ще донедавна були під забороною через виразно національні мотиви: історичні співи (поєми) “Мазепа, гетьман український”, “Іван Скоропада”, “Павло Полуботок”, “Вельямін”, “Павло Апостол”, “Мініх”, пісні “До України”, “Гей, браття-козаки”, “Гей, бики!” тощо.

В Ялті, незважаючи на політичну ситуацію, патріоти приходять на могилу Степана Руданського, щоб вшанувати його пам'ять. Цього року на адресу земляків поета та його нащадка Олексія Боржковського напередодні свята надійшли з Криму SMS: “С днем рождення Степана Руданского!”.

Сумно думати про те, що в далекій Ялті, в анексованому Криму лежить у землі наш незабутній земляк Степан Руданський, який і в останні хвилини свого життя наспівував свою улюблену пісню “Україно моя мила...”.